

ІНФОРМАЛЬНА ОСВІТА У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВINFORMAL EDUCATION IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING
OF FUTURE TEACHERS

Актуальність проблеми обумовлена сучасними викликами інформатизації, цифровізації та глобалізації, входження України в європейський та світовий простір, які ставлять перед закладами вищої освіти завдання підготовки фахівців, а, особливо, вчителів, здатних до постійного самонавчання, саморозвитку й самовдосконалення.

Мета статті полягає в обґрунтуванні сутності, форм та результатів зарахування інформальної освіти майбутнім педагогам. Задля реалізації мети необхідним є розв'язання таких завдань: 1) обґрунтувати сутність та форми здобуття інформальної освіти; 2) визначити специфіку реалізації та зарахування результатів інформальної освіти у процесі вивчення майбутніми педагогами педагогічних освітніх компонентів (педагогіка, соціальна педагогіка).

У процесі наукового пошуку використано методи аналізу, синтезу, узагальнення, уможовніння, моделювання.

Визначено, що інформальна освіта є видом самостійного оволодіння здобувачами освіти інтегральною та системою загальних і фахових компетентностей; процесом і результатом самостійно організованого, не інституціоналізованого вдосконалення студентами власних компетентностей, через різні форми здобуття знань; потрібною для особистісного та професійного становлення майбутнього педагога, оскільки формує soft skills, необхідні для майбутньої професійної діяльності; мотивує студентів до самоосвітньої діяльності в зручній для них час, в певній локації; гнучка за змістом та методами.

До форм інформальної освіти віднесено відвідування театрів/кіно, перегляди новин, телепередач, відео-презентацій, -лекторіїв, конференцій, вебінарів, семінарів, курсів, тренінгів; участь у громадських проєктах, мотиваційних лекціях тощо; до методів – читання літератури, робота з інформаційними гаджетами, презентації доповідей.

Наведено приклади визнання та зарахування результатів інформальної освіти здобувачів освіти в процесі вивчення освітніх компонентів педагогіка та соціальна педагогіка.

Ключові слова: інформальна освіта, формальна освіта, неформальна освіта, май-

бутні педагоги, освітній компонент, soft skills, самоосвіта.

The urgency of the problem is due to the modern challenges of informatization, digitization and globalization, Ukraine's entry into the European and world space, which set higher education institutions the task of training specialists, and especially teachers, who are capable of constant self-learning, self-development and self-improvement.

The purpose of the article is to substantiate the essence, forms and results of enrollment in informal education of future teachers. In order to realize the goal, it is necessary to solve the following tasks: 1) justify the essence and forms of obtaining informal education; 2) to determine the specifics of implementation and enrollment of the results of informal education in the process of studying pedagogical educational components (pedagogy, social pedagogy) by future teachers. In the process of scientific research, methods of analysis, synthesis, and generalization were used. assumptions, modeling.

It was determined that informal education is a type of self-mastery by students of an integral and system of general and professional competences; the process and result of self-organized, non-institutionalized improvement of students' own competencies through various forms of knowledge acquisition; necessary for the personal and professional development of the future teacher, as it forms soft skills necessary for future professional activity; motivates students to self-educational activities at a time convenient for them, in a certain location; flexible in content and methods.

Forms of informal education include visiting theaters/cinemas, watching news, TV shows, video presentations, lectures, conferences, webinars, seminars, courses, trainings; participation in public projects, motivational lectures, etc.; to methods – reading literature, working with information gadgets, presenting reports.

Examples of recognition and enrollment of the results of informal education of education seekers in the process of studying the educational components of pedagogy and social pedagogy are given.

Key words: informal education, formal education, informal education, future teachers, educational component, soft skills, self-education.

УДК 37:378.091.31.041

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.1.19>

Бартків О.С.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти

Волинського національного університету імені Лесі Українки

Дурманенко Є.А.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти

Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»

Волинської обласної ради

Дурманенко О.Л.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти

Волинського національного

університету імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Сучасні виклики інформатизації, цифровізації та глобалізації, входження України в європейський та світовий простір ставлять перед закладами вищої освіти завдання підготовки фахівців, а, особливо, вчителів, педагогічних працівників, здатних до постійного самонавчання, саморозвитку й самовдосконалення. Професія педагога потребує постійного особистісного розвитку, самоствердження, самозбагачення власних компетенцій. У цьому контексті важливим

чинником особистісного та професійного становлення майбутнього вчителя є інформальна освіта.

У Законі України «Про освіту» (ст. 8), визначено, що «особа реалізує своє право на освіту впродовж життя шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти. Держава визнає ці види освіти, створює умови для розвитку суб'єктів освітньої діяльності, що надають відповідні освітні послуги, а також заохочує до здобуття освіти всіх видів» [11]. Інформальна освіта у цьому документі

визначена як «(самоосвіта) – освіта, яка передбачає самоорганізоване здобуття особою певних компетентностей, зокрема під час повсякденної діяльності, пов'язаної з професійною, громадською або іншою діяльністю, родиною чи дозвіллям... Результати навчання, здобуті шляхом інформальної освіти, визнаються в системі формальної освіти в порядку, визначеному законодавством» [11].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання значимості і сутності інформальної освіти підкреслюють у своїх дослідженнях А. Баталова, О. Жихорська, Л. Мартинець, О. Самойленко, Л. Сігаєвата ін. Так, А. Баталова наголошує на взаємозв'язку між формальною, неформальною та інформальною освітою при підготовці фахівців. Авторка акцентує увагу на конвергенції та взаємодоповнюваності цих видів освіти, механізмах їх взаємодії [3, с. 2]. Такі ж ідеї висвітлює О. Жихорська, яка досліджуючи питання інтеграції формальної, неформальної та інформальної видів освіти, наголос робить на виваженому й оптимальному їх поєднанні задля формування та розвитку професійної компетентності фахівців. Учена визначає особливості реалізації інформальної освіти у процесі формування професійної компетентності студентів [6, с. 195]. Уже О. Самойленко визначає умови, необхідні для успішного самонавчання: вільний доступ до джерел і засобів навчання; володіння навичками організації навчальної діяльності; кваліфікована допомога у навчанні тощо [12, с. 191].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проведений аналіз поглядів учених засвідчує їх увагу до проблеми інформальної освіти, проте потребує ґрунтовнішого розкриття специфіки реалізації та зарахування результатів інформальної освіти у процесі вивчення педагогічних дисциплін.

Мета статті полягає в обґрунтуванні сутності, форм та специфіки зарахування результатів інформальної освіти майбутнім педагогам. Задля реалізації мети необхідним є розв'язання таких завдань: 1) обґрунтувати сутність та форми здобуття інформальної освіти; 2) визначити специфіку реалізації та зарахування результатів інформальної освіти у процесі вивчення майбутніми педагогами педагогічних освітніх компонентів (далі ОК) (Педагогіка, Соціальна педагогіка).

У процесі наукового пошуку використано **методи** аналізу, синтезу, узагальнення. умовисновків, моделювання.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Сьогодні зміна освітніх парадигм сприяє формуванню *soft skills* («м'яких навичок/компетентностей»), що сприяють успішній самореалізації, досягненню особистісного та професійного успіху здобувачів освіти. До таких якостей належать:

– індивідуальні якості (вміння приймати рішення та вирішувати проблеми, чітко ставити завдання та формулювати цілі, позитивне мислення та оптимізм, орієнтація на клієнта та кінцевий результат),

– комунікаційні якості (вміння зрозуміло формулювати думки, вміння взаємодіяти з різними типами людей, структурувати й модерувати наради, відповідати аргументовано, зрозуміло, вчасно і ввічливо, готувати та робити якісні презентації, враховувати культурні та міжнаціональні особливості),

– управлінські якості («грати» в команді, об'єднувати та мотивувати команду, навчати та розвивати членів команди, передбачати та запобігати ризикам, чітко планувати та керувати часом) [7, с. 13].

Одним із шляхів ефективного формування *soft skills* є інформальна освіта. Аналіз поглядів учених (О. Жихорська, К. Коваль, Л. Мартинець, О. Самойленко та ін.) засвідчує неоднозначність у трактуванні поняття інформальної освіти.

У вікіпедії інформальну освіту (англ. Informal education) потрактовано як форму освіти, що є цілеспрямованою або ретельно спланованою, але не інституціоналізованою (менше організована і структурована, ніж формальна і неформальна освіта); може включати навчальну діяльність в родині, на робочому місці, за місцем проживання і в повсякденному житті; її спрямованість визначається самостійно, родиною або соціумом [4]. Тотожне визначення знаходимо і в наукових доробках А. Баталової, яка лише доповнює, що інформальна освіта визначає законодавче врегульоване право людини на самоосвіту; її визнання як вагової складової системи освіти [3, с. 2]. У свою чергу, Л. Мартинець інформальну освіту розглядає як процес, що протікає протягом життя, в якому кожен набуває погляди, цінності, навички, знання з повсякденного досвіду й отримує освітній вплив з ресурсів середовища, починаючи від сім'ї та сусідів, від професійної діяльності, спілкування, ігор, від бібліотеки та ЗМІ [8, с. 16]. Аналізуючи думки О. Самойленко, визначаємо, що інформальна освіта – це освіта самостійного навчання; більш автономна, незалежна від зовнішніх дій; гнучка у проявах (за часом, місцем, формами та методами, змістом навчання); цікава і, одночасно, відповідальна для майбутнього педагога. Саме різні курси, гуртки за інтересами, заняття в громадських об'єднаннях із метою збагачення знань, самонавчання є видами інформальної освіти [12, с. 191].

Ураховуючи погляди науковців та досвід власної роботи у закладі вищої освіти, робимо висновки, що інформальна освіта є видом самостійного оволодіння здобувачами освіти інтегральною (О. Бартків, Є. Дурманенко визначають її як

здатність здобувачів освіти реалізовувати комплексні спеціалізовані завдання з розвитку, навчання, виховання школярів та дітей дошкільного віку [1]) та системою загальних та фахових компетентностей. Інформальну освіту трактуємо як процес і результат стихійного, самостійно організованого, неінституціоналізованого удосконалення студентами власних компетентностей, через різні форми здобуття знань; потрібна для особистісного та професійного становлення майбутнього педагога, оскільки формує *soft skills*, необхідні для майбутньої професійної діяльності; мотивує студентів до самоосвітньої діяльності в зручний для них час, в певній локації; гнучка за змістом та методами. До форм інформальної освіти відносимо відвідування театрів/кіно, перегляди новин, телепередач, відео-презентацій, -лекторіїв, конференцій, вебінарів, семінарів, курсів, тренінгів; участь в громадських проєктах, мотиваційних лекціях тощо; до методів – читання літератури, робота з інформаційними гаджетами, презентації доповідей і ін.

У цьому контексті важливо не ототожнювати інформальну і неформальну освіту, хоча форми здобуття цих видів освіти подібні. Проте, визначальною ознакою неформальної освіти є її альтернативність та доповнюваність до формальної освіти (короткострокові або низько інтенсивні програми, що надаються у вигляді коротких курсів, семінарів або майстер класів) [3]. А інформальна освіта є добровільною, за бажанням самостійно організованою діяльністю, в зручний час, в зручному місці; має на меті удосконалення особистістю власних компетентностей та здобуття додаткових навичок, умінь, розширення кругозору.

Якщо у процесі освіти впродовж життя інформальній освіті відводиться пріоритетне значення, то в процесі професійної підготовки майбутніх педагогів усі три види освіти інтегруються, взаємодоповнюючи та поглиблюючи компетентності особистості (рис. 1).

У процесі вивчення ОК Педагогіка, Соціальна педагогіка інформальна виконує низку функцій.

Узявши до уваги погляди О. Самойленко [12], пріоритетними визначаємо такі (рис. 2).

Отже, як засвідчує аналіз рис. 2, функція цілеутворення визначає мету інформальної освіти з вказаних ОК; є основоположною у структурі професійно-особистісного саморозвитку студента; дозволяє успішно визначати інноваційні цілі на основі власного вибору і реалізовувати їх у процесі навчання; сприяє пошуку активних форм і методів самонавчання; дає змогу вільно мислити, бачити проблему, визначати вихід з неї, обґрунтовувати та реалізовувати власні інноваційні ідеї [12, с. 191].

Пізнавально-розвивальна функція спрямована на формування системи компетенцій про сутність соціально-педагогічних явищ і процесів; удосконалення здобувачами освіти власних загальних та спеціальних компетентностей з Педагогіки та Соціальної педагогіки; розвиток критичного мислення, психічних процесів та саморозвиток.

Компенсаторно-коригувальна функція має на меті поглиблення, закріплення та удосконалення системи компетенцій, які не були сформовані у процесі вивчення ОК, та коригування знань відповідно до вимог освітніх компонентів.

Уже активнісно-рефлексивна функція передбачає активність здобувачів освіти у виборі змісту, способів і засобів самоосвітньої діяльності; сприяє формуванню особистісного «Я», критичної оцінки себе та своєї діяльності, виховує студента як суб'єкта своєї активності; актуалізує прагнення розглядати різні прояви навколишнього середовища як ситуації для власного саморозвитку, порівнювати свої успіхи і досягнення своїх одногрупників.

Мотиваційно-аксіологічна функція спонукає студентську молодь до поглиблення компетенцій з ОК та спрямована на усвідомлення значимості інформальної освіти у майбутній професійній діяльності і визнання її як особистісної цінності. Мотивація до інформальної освіти полягає також в тому, що її результати можуть бути зараховані студентам у процесі вивчення освітніх компонентів.

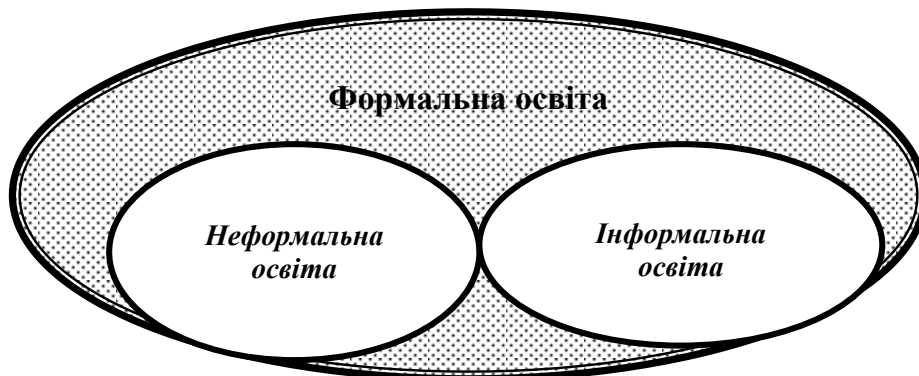

Рис. 1. Взаємозв'язок та взаємодоповнюваність формальної, неформальної та інформальної освіти

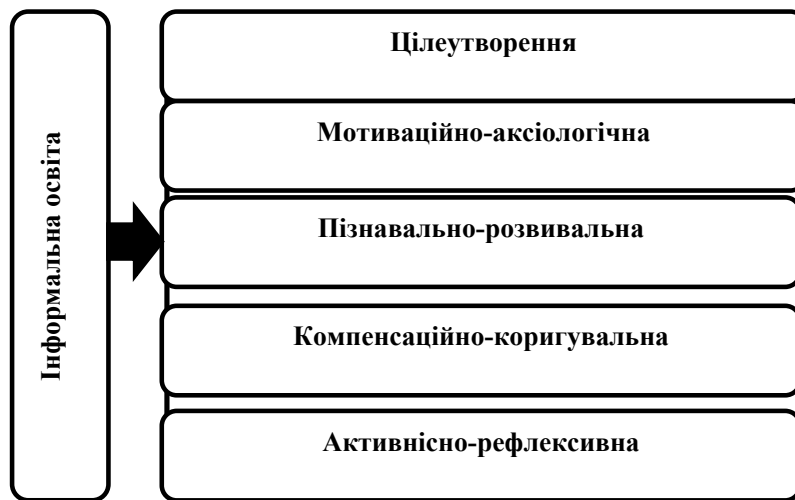

Рис. 2. Функції інформальної освіти

Варто зазначити, що вказані функції взаємопов'язані та взаємодоповнюють одна одну в процесі інформальної освіти.

У ході вивчення ОК Педагогіка та Соціальна педагогіка розвиваємо прагнення та мотивацію майбутніх педагогів до інформальної освіти, оскільки її результати зараховуємо при вивченні окремих тем або питань освітнього компоненту. Відповідно до Наказу МОН України «Про затвердження Порядку визнання у вищій та фаховій передвищій освіті результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти» [10], приймаємо рішення про визнання результатів інформального навчання здобувачів освіти як результатів вивчення тем/розділу чи індивідуальних науково-дослідних завдань (далі ІНДЗ) ОК.

Зміст ОК «Педагогіка» та «Соціальна педагогіка» містить значні можливості для визнання результатів інформальної освіти [2; 5]. Відповідно до Положення про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у ВНУ імені Лесі Українки [9], зараховуємо студентам участь у Міжнародних/Усеукраїнських науково-практичних конференціях, круглих столах, вебінарах на дистанційних платформах «Всеосвіта», «На урок» відповідно до теми чи окремого питання, чи ІНДЗ ОК. Поряд з цим, пропонуємо студентам низку online-інструментів для вчителів MozaWeb, mozaBook, «Prometheus, Освіторія, Тулбокс, студія онлайн-освіти EdEra та ін., працюючи на яких, при бажанні, вони можуть поглибити власні професійні компетентності і презентувати результати за семінарських та практичних заняттях. На засіданні кафедри затверджуються можливі форми інформальної освіти, за якими будуть визнаватися її результати (форми інформальної освіти прописані у силабусах ОК [2; 5]). Аналогічний механізм визнання результатів

інформальної освіти є і в освітньому процесі КЗВО «Луцький педагогічний коледж» ВОР.

Так у ході вивчення теми «Технології інтерактивного навчання» як результати інформальної освіти за заявами здобувачів освіти зараховували їх доповіді та презентації участі у вебінарах «Методи інтерактивного навчання» (за посиланням: <https://www.youtube.com/watch?v=211oYn9nfCA>); «Інтерактивні методи дистанційного навчання» (за посиланням: <https://www.youtube.com/watch?v=WilNdDnt1Ns>) [2]. Уже з теми «Технологія відбору форм організації навчання в сучасній школі», а саме одного з її питань «Вимоги до уроку. Гігієнічні вимоги до уроку» як результати інформальної освіти зараховували презентацію здобувачами освіти за спеціальністю 014 «Середня освіта (Інформатика)» та 012 «Дошкільна освіта» доповіді на практичному занятті за наслідками участі у конференції «Пріоритети в освіті: інформаційна гігієна та медіаграмотність» (<https://naurok.com.ua/conference/media-literacy/study>) [2; 5]. Поряд з цим, за підсумками участі у VI Міжнародній науково-практичній конференції молодих учених, студентів та аспірантів «Актуальні проблеми розвитку природничих та гуманітарних наук» (м. Луцьк, 11 листопада 2022р.) (https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/21283/1/tezy_akt2022.pdf) із отриманням сертифікату, трьом студентам другого-третього курсів спеціальностей 014 «Середня освіта. Математика», «Середня освіта. Географія» (А. Октисюк, О. Невірець, О. Оласюк) зараховано результати вивчення теми «Технології відбору та структурування змісту навчального матеріалу» [2].

Висновки і пропозиції. Отже, одним із видів професійної підготовки майбутніх педагогів є інформальна освіта. За результатами наукового аналізу визначаємо її як добровільну, здійснювану за власним бажанням (стихійно), самостійно

організовану діяльність здобувачів освіти, в зручний для них час та локації, спрямовану на удосконалення власних компетентностей, *soft skills* з певної теми чи розділу, індивідуального науково-дослідного завдання ОК. До форм інформальної освіти відносимо відвідування театрів/кіно, перегляди новин, телепередач, відео-презентацій, уроків, конференцій, вебінарів, семінарів, курсів, тренінгів; участь в громадських проєктах, мотиваційних лекціях тощо; до методів – читання літератури, робота з інформаційними гаджетами та ін. Результати інформальної освіти за заявами зараховуємо як результати вивчення окремих тем/питань чи ІНДЗ з ОК.

Проведене дослідження не претендує на вичерпний аналіз проблеми. Ґрунтовного дослідження потребують питання визначення ефективних форм самоосвітньої діяльності здобувачів освіти у процесі інформальної освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бартків О.С., Дурманенко Є.А. Інтегральна компетентність як база у підготовці майбутнього вихователя. *Науковий журнал «Acta Paedagogica Volynienses»*. 2022. №1. С. 18-25.
2. Бартків О.С. Педагогіка (Сучасні педагогічні технології) : силабус ОК підготовки студентів за спеціальністю 014 «Середня освіта (Географія, Математика...)» : <https://vnu.edu.ua/sites/default/files>.
3. Баталова А. Б. Взаємозв'язок між формальною, неформальною та інформальною освітою при підготовці фахівців: матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. «Наукова діяльність як шлях формування професійних компетентностей майбутнього фахівця», (Суми, 5-6 грудня 2019 р.). Суми : СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2019. Ч. 2. С. 166-167.
4. Вікіпедія. Інформальна освіта : <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0>
5. Дурманенко Є.А. Соціальна педагогіка: навчальна програма ОК підготовки студентів за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» : URL: <http://ipc.org.ua/wp-content/uploads/2021.pdf>.
6. Жихорська О.В. Сутність інтеграції видів освіти у підготовці навчально-допоміжного персоналу ВНЗ. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2014. № 4 (25). С. 194-198.
7. Коваль К.О. Розвиток «soft skills» у студентів – один з важливих чинників працевлаштування. *Вісник Вінницького політехнічного університету*. 2015. № 2. С. 162-167.
8. Мартинець Л. А. Залучення педагогів до професійного розвитку у неформальній та інформальній освіті: *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. № (61).06. 2017. С. 15-16.
9. Положенням про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у ВНУ імені Лесі Українки : URL: (https://ed.vnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/11/1_Визнання_резул_татів_ВНУ_ім._Л.У._2_ред.pdf).
10. Про затвердження Порядку визнання у вищій та фаховій передвищій освіті результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти: наказ № 130 МОН України від 08 лютого 2022 р.: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0328-22#Text>.
11. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145- VIII.: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
12. Самойленко О. А. Інформальна освіта в системі особистісного та професійного розвитку дорослого. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. 2019. Вип. 1 (157) / НУЧК. С. 188–194.